

БІБЛІОТЕКА ОРІГІНАЛЬНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТВОРІВ
для дорослої молодіжи і родин, виховуючих молодіж.
Видав: о. Др. ЗАСТИРЕЦЬ ЙОСИФ.

ВІСНИК
ВИПУСК 2.
ВІСНИК

ОПОВІДАННЯ

НОВЕЛІ і ГУМОРЕСКИ

написав

о. Др. ЗАСТИРЕЦЬ ЙОСИФ

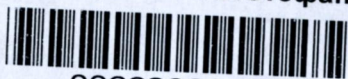
ЛЬВІВ, 1918.

З ДРУКАРНІ СТАВРОПИГІЙСЬКОГО ІНСТИТУТА

Адреса видавництва: о. Др. Застирець Йосиф,
Львів, — ц. к. академ. гімназія.

Пренумерата за 4 випуски 12 К = 12 укр. гривнів.
Поодинокі випуски по 3 К. згл. по 3. гривні.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00662068 (S)

2012

В.861

о. Др. ЗАСТИРЕЦЬ ЙОСИФ

ОПОВІДАННЯ

НОВЕЛІ І ГУМОРЕСКИ

ЛЬВІВ 1918.

НАКЛАДОМ „БІБЛІОТЕКИ ОРІГІНАЛЬНИХ УКРАЇН-
СЬКИХ ТВОРІВ“ ДЛЯ МОЛОДІЖИ І РОДИН, ВИХО-
* * * * * ВУЮЧИХ МОЛОДІЖ. * * * * *

050 к

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И- 35543

Темний ясень.

«Внос. Панам: Вітошинському Сильвестрови і Соїці Йосифови на спомин спільної праці у Відні.»

Вони не бачили ся в житю... Батько помер в місті в шпитали, бо переносний пояс відорвав йому на тартаку його трудящу руку. Рамя не загоїло ся. Його похоронив пан-отець після проводів в понеділок. Молода вдова дістала від управи больниці письмо про смерть мужа в день після похоронів. Вона гірко ридала. Здавало ся всім, що на неї дивили ся і її розраджували, що під землею щось стогне, а стогін сей хватав усіх за серце і дер наче лютий звір пазурами за печінку. Добрі сусіди потішали, що Бог буде вдовою опікувати ся, що живий повинен про жите своє і других та їх здоровле дбати...

Він, єї син, вродив ся опісля в середу. Ні батько сина, ні син тата в житю не бачили...

Сирота ріс доброю і трудящою дитиною. В сільській школі був першим в науці, а найчемнійшим в поведеню. Молода вдова, сама предобра людина, навчила його добра та часто оповідала йому про його тата, що був для неї ангелом та був би і йому, свому синові, приносив з міста обарінки, цукорки, гарний капелюшок та сукно на камізолю з золотими г'узичками й иншу одежу...

Всім нам — говорила вона свому синові, було би добре та жили би ми в гараздї, якби не тартак, в котрім жиди ріжуть ліс, що проріджений глядить при заході сонця на наше обійстя... А так, то мусимо бідувати, бо батенько твій, мій любий пестію, лежить в місті на кінци кладовища коло „темного ясеня“.

Хлопцеви ставало жаль. В ночі будив ся, плакав тихцем, щоби мама не вчула та хотів

конче піти до міста і вишукати там той темний ясень, що ріс на кінці кладовища.

Добрі люди з вітцем духовним підпомогли згодом бідну вдову і віддали талановитого, примірного єї сина до міста, де була гімназія, його школа і де ріс той темний ясень. З тяжким горем, але з надією на кращу будуччину свого сина, працювала вона його в місті.

Вертаючи в село, плакала цілу дорогу за ним, своєю одинокою радістю життя, а плакала так сердечно, як тоді, коли отримала страшне письмо зі шпиталю.

А він? Він також плакав-працював ся зі своєю мамусею і на яві і в сні та ходив до того темного ясеня, який вона йому показала. Мало не що днини заходив він туди. А вистоявав він там довго-довго з відкритою головою та важкими думками, хоч вони в життю не бачили ся і не знали ся...

Мамуся приносила йому до міста „на станцію“ два рази в тижни то молоко, то крупи, то хліба або й гроший, що запрацювала.

До життя було сього бідному школяреви за мало. Сільські його добродії, коли він підріс, призабули на нього і перенесли ся в інші сторони...

Раз прийшла до нього мати, заплакала та сказала: „Згинула нам наша корова“. Від тоді не стало і молока для бідного ученика.

Бідний він! Не раз і не два закладав він під подерту свою підшву окладинку з книжки, бо як падав навіть малий дощ, тоді в чоботі ставало мокро. Не раз заспокоював він голод квасцем, що ріс коло темного ясеня.

Останнього року отримав він у провідну суботу, від матери письмо. Вона писала йому, що непокоїть ся його здоровлєм, бо зі свят відїздив він до міста так само хорий, як і був приїхав до своєї мамусі.

До листа залучила вона поштову марку і просила, щоби син відписав їй як може скоро, бо сама нездужає його відвідати.

Тогож таки дня заповів катехит в школі, що в цвітну неділю після обїду піде з парохіяльним духовенством на цвинтар і буде там читати

євангеліє та правити парастаси по померших учителях і учениках.

Наш школяр пішов до трафіки і дуже просив, щоби виміняли йому на гроші сю марку, котру мамаюся йому прислала. „Про моє здоров'є — роздумував він — перекажу мамусі через вііта. Він буде позавтра в місті, бо приїдуть до бранки... Мамаюся не погнівають ся.“

Так укладав він собі в своїй ясній голові.

Під темним ясенем читав священик євангеліє. Під євангелієм клячав ученик виспої гімназії о так милім, добрім лиці, якого не можна ніколи забути. Волосє на голові мав буйне, ясне. Вітер мотав ним, то пестячи його, то кидаючи ним так, як кидає чоловіком густо-часто злюща доля або лихі люди добрим його іменем, коли очернюють його працю.

Від часу до часу накривав вітер голову тої любої дитини епітрахілем, начеби благословив її під темним ясенем або хотів її до землі пригнути. Студент поцілував євангеліє, подякував пан-отцеви і при тій нагоді втиснув йому в руку десятисотиківку, котру дістав в трафіці в замін за марку.

Священик стиснув худошаву руку ученика та звернув йому його дар. При тій нагоді глянув він в те любе лице, в ті чудові очи, котрі видали ся йому запалими, бо заходяче сонце освітило їх так ясно, як освічує ясно артист свій модель, який відробляє в діло штуки. На мізернім тім лиці достеріг він оком знатока неприродний румянець. „Такий молоденький, а вже сухітник“ — подумав він. Почав його розпитувати про обставини життя, рідне село...

Коли відходив з святою книгою на другу могилу, почув, що в його карман вкинула якась рука гріш. Обернув ся ще раз. Се він, той ученик вкинув, як йому здавало ся — непомітно десятисотиківку. „Як не вкинути — думав він — се жертва за євангеліє над могилою батька, котрий був для мамусі ангелом, а йому був би приносив з міста обарінки, цукорки, капелюшник і сукно на камізолю й другу одежину...“

Священикови заважив той гріш великим тягарем в кармані і в серці. Він дивив ся ще раз в лице і душу молодця, котрий стояв під темним ясенем...

* * *

Назарік, в провідну ^{*} неділю, був я коло темного ясеня. Священик читав два євангелія, бо коло ясеня була висипана друга, свіжа могила.

Під святою книгою ніхто не клячав, ніхто не дякував...

Ви, котрі не раз голосите, що молодіж недобра або безідейна, скажіть, прошу вас, чи були ви під „темним ясенем“, де ставав ясний молодець над тим, котрого в житю не бачив, та чи ставали ви під святою книгою терпінь і мук, які читають ся й досі в весняну, гарну пору тоді, коли усе в природі цвіте надією?...

Пять долярів на хату.

(Памяти вірцевого ученика В. Олещука.)

Згорблений, як похилена недоля нашої країни, сумовитий, як північ, а зчорнілий, як той уголь, котрий від трох місяців добував з землі, диктував він ось яке письмо:

Дорогий мій Василю!

Нині 15. грудня, а незадовго й Різдво! Тому пишу, бо дуже за Тобою баную.

Бідний Ти! Як виїздив я з краю, полишив Тобі тих 14 корон, які мені остали зі шіфкарти. Мусів ти дуже набідувати ся, щоби між чужими, в місті, прожити тих три місяці. Пів року, як наша мати померла... Не поїдеш до неї на Різдво колядувати... Мені вже лучше. Маю добру роботу та посилаю Тобі пять долярів на хату. А може почекають добрі люди, то возьми собі на одержу, купи що лучшего зїсти, а я незадовго надішлю більше. Іще тих кілька місяців, — здаш матуру, а я зароблю, то побачимо ся на друге Різдво на батьківщині. Здоровлю Тебе з Різдвом! На сьвята поїдь до дядька та напиши, чи огородив він штахетами грїб нашої мамі і відпиши, як провів Ти сї сьвята.

Твій батько.

Писар зложив лист і паперовий банкнот до коверти й заадресував.

Вечером віз поїзд той лист до Нью-Йорку, а в ночи віддано його на корабель.

Батько довго думав про свого сина, а уста шептали: Ой, добра се дитина! Чи прогнівив він коли кого та чи сказав хоч одно лихе слово? Які у його усі професори добрі? Коли виїздило ся за тим хлібом сюди за море, вступив я до гімназії, а пани кажуть: Найлучший в клясі! Певно здасть матуру! Ох, коби мені його скорше побачити! Він мені одинак і за жінку і за рідну стріху! То мій гаразд, то граґар мого роду, то моє щастє і надія! — При тім і уснув. В сні видить він, як відчиняють якісь чорні ворота, а син йде з весільними гостями і подругою до храму...

Прокинув ся, а коли вдруге засипляв за океаном, тоді в ріднім краю підняло ся вже високо зимове сонце.

Була 10. година. Люди були в місті при своїх занятях. Господині прятали по станціях свої кімнати, бо школярі були в школі.

З низенької ліпанки, обложеної загатою, виходила змарніла, похилена стать около 20-літнього молодця. Був він вбраний в студентський, старенький, але опрятний одяг. Господиня, чи не 70-літня бабуся вийшла за ним кажучи: „Може не йди, зимно! Ти такий хорий“... — „Не гнівайте ся, бабусю, — відказав він. — Вибух крові не повторив ся. Почуваю себе здоровшим. Піду до аптики. Маю ще 50 сотиків. Може стане! Як ні, — то попрошу тільки о половину ліку... Снив ся мені батько. Прийде лист, а може і який гріш, то і вам віддам.“ — „Не журись, відповіла вона, не загинемо, аби не було більших морозів, бо опалу обмаль.“

Він пішов як тїнь блідий. Крок хвилював його тілом. В голові шуміло. Здавало ся йому, що летить в безвісти, а нога ступає по філях якогось мягкого піску. Се білий сніг разив його погідні, милі очі. Підняв ковнір, капельнув, притис його під шию та хопив ся опісля рукою за груди. Нічого! Але коли ступав по сходах перед дверми аптики, щось йому в грудях заклекотїло. — Так, як тоді — подумав. Піду скорше, зажию лік або ліпше вперед напюсь соленої води, як радив добрий професор, що вчєра відвідував... От ще

і остало на кореспондентку до мого тата. Не пише! — Звичайно довго йде письмо зза моря.

Саме тоді подув вітер сильнійше снігом. Віс вітер, — пригадав собі Василь — запрету не має. Йдуть і мені мисли, в день і в ночі спокою не дають... От незадовго Різдво, а мені, як Шевченкови на заслано. На селі будуть дзвони бити, а в тій!..., моїй далекій хаті не почую, як і вовк завиває...

Чую, що не можу йти. Добра мати в гробі, а татуньо в якімсь „шибі“ за морем. Товариші не відвідають, бо порозїздять ся. Поїхав би я до дядька та вступив би на цвинтар мамі заколядувати.

Так приплентав ся він до мешканя. Хотів до батька писати. Не зміг вже. Незабаром спішила бабуся, що сил її стало, по лікаря. Бідакови повторив ся знова вибух крові. На другий день відвезли його товариші до больниці. Лікарі оглянули нового пацієнта, а один з них промовив: „Забідований, вичерпаний зі сил, тому наслідки сеї недуги будуть важкі“.

В грудь молодого чоловіка віла ся гадина, що днем і ночью розростала ся в грудях та тиснула за горло. А корабель віз батькове письмо з тою самою скоростію. Передав його вкінці до того рядови возів, що оминаючи гори і скелі несли до ріднього краю... Василеві.

В пору, коли лист переїздив границі Галичини, тоді знеміг він в шпитали тілом та попросив о священника. Не скоро наспів він зі святощами. Мусів закінчити богослуженє, яке церков в святий Різдвяний вечір велить правити.

Ніхто другий його не відвідав. Всі порозїздили ся. По відході священника стало йому легше, цілком легенько на душі. Через кілька годин показала ся в ванькирі єго мати та прилагоджувала кутю. Ось і батько кличе його в сад! Б-ре сокиру, грозить деревині, що зітне, як не буде родити сього року. Старі желаять собі при столі потіхи з дїтий. Він колядує. Мати цілує пестїя. В тім кашель переміг тіло і гадки стали неясні. Чи не кінець? Ні живої душі... Хто передасть до тата... Ти тут? Бог предвічний...

Пізно вечером приніс шпитальний доглядач хорму молоко. Засвітив. Приступивши до ліжка

недужого, застав уже мерця. — Не мав коли та нині, — пробормотав. Не дає нам відпочинку. Сказавши се, поволік ся за Гриньком і за марами.

По всім усюдам нашої України загомоніла наша коляда... Батьки і матері засіли до вечері. В дядьковій хаті згадали і про Василя та порішили завтра поїхати до його. А він? — Він лежав сиротою, сам один, в каплиці на кінці шпитального будинку.

Величню тишину перервав лише гризун, що перегризши підлогу, виставив голову, а відтак наче наляканий, назад сховав ся.

Коли підчас похорону відчинили каплицю, то усім зробило ся жаль за таким погідним, молодим лицем. Чоло було найгарнійше. Якась праведна душа, чи не бабуся, вложила на нього міртовий вінець. А очі? Они отворені — шепнув хтось. Не було кому замкнути, так і застигли... Се знак, що ще хтось вмере — докинула жінка з другої сторони. — Праведний і чесний та взірцевий ученик — прошептав професор, дай, Боже, тобі засісти побіч св. Володимира - Василя, котрого заслути ти при послідних твоїх відповідях так гарно звеличив.

Дай тобі, Боже, в небі Україну, подумав його товариш, кладучи вінець юному другови.

Коли відчитано євангеліє і похід мав рушити з місця, тоді листовий зайшов дорогу професорам покійного. Він передав батькове письмо. Рішили відчинити. І впали їм в душу перні слова листу: „Посилаю пять долярів на хату, а дальше: Здаш матуру, я зароблю гроша — побачимо ся“. Спустили ся слези по лицю. — Таку долю — нашої української дитини, докинув один з них, — нехай громи... Дійсно за 14 К. 3 місяці...

Батько не подав своєї адреси. Може з часописного некрольогу довідає ся. Добре, — але що з грішми? „Пять долярів на хату?“ Віддати бабусі! Вона не возьме, хоч бідна. Комітетови похоронному молодежи — однаково недостає ще заплатити за домовану! Також хата, — промовив перший. Заспівали. Василь поспішив відвідати матір.

Він обіцяв їй заколядувати...

О СВОЄ ГНІЗДО.

На спомин Олесї Глїбовицькій.

Було се на сам Зеленець. День був прегарний. З молодого саду долїтав спів лісової птички. Вона мабуть приманена густотою деревець заблукала сюди з чорного ліса, який заслонював собою рубець поля, котре розтягало ся на захід від домівства.

Я сидїв тоді на гоїдаку біля хати та читав книжку про нашу давнину. Крізь відхилене вікно чути було чудовий, чистий, срібний спів гімназійної абітурієнтки, котра приїхала відвідати тету та вуйка.

„Ой, не гаразд Запорожці,
Не гаразд вчинили,
Степ широкий, край веселий
Тай запропастили“.

Сю пісню співала вона з якимсь незвичайним жалем та тугою. Вона її розуміла... А може притім і догадувала ся, що тою піснею підібе собі ще більше прихильність свого вуйка й тети, котрі її так любили, як любить весна свою квітку. Пісню сю переплела вона відтак іншою, любовного змісту. На тежж і молоде її дївоче серце, бо молодість мине, як весняний день!...

Небавком звернула вона знов на попередню пісню:

„зруїнували...
Буде колись треба“.

Менї здавало ся, що вампір точить кров: з під могого серця...

„Тріс бись“! — крикнув хтось з нечевя за моїми плечима. Я наче прочунав, випустив з рук книжку та оглянув ся мимохіть поза себе. Служниця Ксенька так крикнула. Звичайно — подумав я — сирота. Не було кому її навчити...

— А кому се ти таке бажаєш? — поспитав я.

— А комуж — відповіла вона — як не ось йому! Дивіть, — вказувала вона під кривлю даху, — вигнав нині з гнізда ластівку та сам усадовив ся. Кажучи се кинула туди не без гніву здоровезним віником. Влучила в вікно.

Пісня перервала ся. Усі домашні вибігли з кімнати на подвірє. Очи наші спочили на гнізді, де сидів виновник тої пригоди... воробець. Він не робив собі видко нічого ні з „благословіння“ Ксеньчиного, ні з її віника. Служниця кинула однак вдруге віником. Воробець вилетів сим разом з гнізда та сів недалеко нього на даху, де находило ся ще трох інших членів його роду. Они видко змовили ся. По хвилі вернув виновник знова до гнізда, бо ось надлетіла пара ластівок, котрі аж припадали до гнізда та так жалібно скаржили ся, що нас усіх аж за серце хватало. В очах абітурієнтки показала ся сльоза, котра всіх нас ще більше зворушила.

Ластівка ліпила своє гніздочко від вчасної весни день по день від раннього ранка до вечера. Цілу весну подивляв я її працю над збудованєм гнізда для себе і свого покоління. Ой, було чого так тяженько жалувати!

А він? Він розсїв ся в гнізді як жид, що занявши за довги хату нашого селянина, до того грозив еще... Те саме робили і його помічники та співзаговорники, котрі сиділи недалечко на даху.

— Скинь но гніздо тичкою — озвав ся малий хлопчик, котрий бавив ся перед хвилею тачками та ставляв на піску хатчину з цегол.

— Так, так — докинула служниця — а тріс би він! Най не тішить ся чужим гніздом! Принесу жердку.

— Ні — відповіла матуристка до хлопчика. Знищимо, скинемо гніздо, так однаково ластівка його уже сього року не відбудує. Пізна пора!

Ми стояли всі безрадно, а ластівоньки лише припадали і припадали до гніздечка, котре з таким трудом будували. А свою скаргу-пісню як вони не щебетали!?... А щебетали вони її так жалібно, так тужно та так розпучливо, як співають у нас тоту пісню, котра зродила ся під небом України.

Ще другого і третього дня звідтіля бачив я, як ластівки припадали до свого колишнього гніздочка та гіренько голосили. Відтак їх не стало. Вони пожалували ся, тай перед часом відлетіли в інші сторони, за океан, де може схочуть друге гніздочко мурувати.

А може ластівка за морем плаче на свою долю, як та пісня, котра зродила ся під небом України?...

Сидів я так ще через кілька неділь незабутнього, на причуд багатого і вродливого літа, на гойдаку-лавочці, як се був звук та читав книжки про нашу бувальщину. Все гадав я — глянувши на гніздо, що ластівка повинна з весною вернути та випередити воробця в гнізді. Притім все здавало ся мені, що се ластівка співає пісню:

„Зруйнували...
Буде колись треба“.

Ой, руйнували по сих кількох тижнях, по яких вибухла всесвітня війна! Бачив я недолюродинного гнізда і свого і її... Щебетали, плакали за ним. Мусіли кинути веселістю і рідним сходом сонця.

Але надійшов вкінці інший зеленець, а коли злетіли ся птиці з чорного ліса, куди їх були розігнали, тоді застали уже подругу-ластівку в своїм гнізді... Ми сиділи на гойдаку, а веселе товариство співало з Лесею ще гарнійшу пісню:

„Гаразд, Запорожці, Вкраїні вчинили,
Що край веселий, степ широкий
Ви знова своїм зробили!...“

Св. Вечір у брата Антона, ключаря.

Надійшов св. Вечір. Я був ще малим школярем і мешкав у свояків, в домі, при тодішній великій Галицькій улиці, якої часть зве ся нині вулицею Баторого. Дім сей стоїть і до нині, а Львовянам знаний він під назвою камениці Келлера. Наше мешканє містило ся в подвірю, проти незаслонених вікон урядника, котрий виїмково сього св. Вечера працював цілий день в бюрі, щоби перший день свят можна дома остати. Коло 6-ої год. вечером засїв він зі своєю гарною, молодою жінкою, з котрою що йно перед пилипівкою одружив ся, до першої у них святої вечері. Він міг числити понад 30 літ житя. Був гарний, рослий мущина, плечистий, з чорними, живими очами, котрі були обрамовані бровами такої самої краски. Лице його було повне, чоло широке, вус славянський-козачий, але переходив та лучив ся з „бокородами“. Сама борода була голена. Так носили ся тодішні урядники в адміністрації. Таким був і наш сусід.

Вона, була жінкою о прегарнім лиці, а могла мати найбільше 20 літ житя.

Я глядїв на них та завважав, що вони собі спершу желали. Чого? — Я не міг знати. Він обдарував її якимсь блискучим даруночком у гарній касетці. Було се щось з біжутерії. Вона поставила йому під маленьке Боже деревце гарну клітку. Мені здавало ся, що се вони, старші люди, дістали його від ангела, на спомин їх дитячих літ. В клітці почав по банточках скакати

жовтенький, чубатий канарок. Ах, як мені сей канарок подобався! Очи мої певно заблесніли іскрою, бо й уста мої наче отворилися. Моя ціла увага звернулася на пташину. По хвилі подумав я собі: Як добре той пан зробив, що оженився! Інакше не дістав би такої гарної клітки з жовтеньким, ще й з чубатим канарком! І я піду до гімназії, а як скінчу школу, то зараз перед першим Різдом ожениюся, а тоді дістану на св. Вечір такий чудовий дарунок.

Я спостеріг, що він жінкою і пташкою вельми любувався і радів. Вони заколядували. Опісля пестився він її оксамітною, біленькою ручкою, яку притискав до уст. Мені здавалося, що се не люди, але щасні ангели очікують народин Христа. Канарочок скакав до того весело по банточках, а вони подавали собі взаємно ласощі до уст, які брали з срібної підставки, то знова ділилися тісточками з канарком, які вставляли між щаблі клітки. І канарок тішився сею радістю та нипав своїм дзюбочком по тій булочці чи ласощах.

Я займився був так дуже сим канарком, що з початку й не спостеріг, як сей щасливий пан урядник скинув з себе верхню одіж. Жінка його сиділа ще при столі та разом зі мною вдивлялася в веселу птичку. Втім зближився він до білесенької як сніг постелі і підняв одну з подушок, яку може й хотів собі положити під голову, щоби по тяжко проведенім дні трохи відпочати.

В ту мить відігралася страшна дія, якої я ніколи не призабуду, яка й досі нераз мені являє ся й у сні, а яка для сього, молодого подружжя стала катастрофою, бо зломила їм на все цвіт щастя та прогнала їх обоє з того раю, який я на власні очи у них того святого вечора оглядав.

Вона, тая люба, молода жінка спостерігши у мужа в руках подушку, кинула ся нервово до ліжка, щоби щось з під подушки в свої руки дістати. І рівночасно, він кинувся рівнож, щоби вхопити щось, що попри вузол, який четверо рук в воздух утворило, впало на землю. Вона

дістала скорше сю річ в свої руки. Він стиснув тоді її руки і хватнув за половину листа, котрий і остав йому в руках. Вона втікала з другою половиною до кухні та трунула при тім об клітку з канарком, яка впала на землю. Він дігнав її і сильними, мужеськими руками відобрав від неї другу половину письма. Так, се був лист, котрий як невірний, зависний і підлесний друг, як лютий тяжкий ворог, як тигр, як люта пантера в укритю, бо під білою подушкою щасливого доси ліжка, чатував на щастє молодих людей! Він, муж, нещасний, відслонив сю звірюку і з під подушки свого ліжка, пустив її на свою долю!...

Я бачив іще, як вона плакала, закриваючи ся обома руками та як благала його на вколїшках, щоби він, як се мені здавало ся, віддав її того листа. Він ходив роздразнений по кімнаті, говорив щось дуже голосно і вимахував руками та не звернув уваги навіть на клітку, котру вона підняла з землі, а в котрій бідна пташина була вже нежива.

Я заплакав, бо жаль мені стало і пташки і того, що вона, та пані, так дуже плакала, що падала на вколїшки...

Незабаром прискочив він до вікна і спустив заслону. Довго стояв я оперши ся о раму нашого вікна, але більше вже нічого не бачив крізь вікна протилежного мешканя та не чув, хоч довго в ніч не зміг я заснути та плакав за канарком і за тою, що на вколїшки о щось його, пана урядника, просила.

За кілька днів знали уже усї мешканці камениці, що сей урядник мешкає без жінки, а за дві-три неділі випровадив ся він з сього дому.

Куди він перенїс ся... сього не міг я ніколи довідати ся, мимо того, що як студент-академік, а відтак як учитель мешкав я довгі літа в столиці краю. Не стрічав я його ніде і на провінції та не стрічав я й людини, щоби мені про нього дещо більше розказала. Може вже давно й помер — думав я собі тільки разів, кільки ся трагічна ява відтворювала ся чи в сні чи в дійсности в мойому життю.

*

*

*

Минуло над 30 років! Ріжне, добре і зле переживало ся. Цвіт міняв ся колючкою і бодяком. Чоловік, як та пчола, ссав тую падь з обох... Страшна, всесвітна війна почала і мою лодкою житя кидати то о скелю, то о вривчастий, підмулений беріг, а вкінци по звісних пригодах причалила вона над беріг Дунаю, там, де кувала ся і давно і тепер судьба могого народа, моєї молодіжи й моя... А місяці плили і пливуть, повзаючи, як безнога гадюка. О, чи скоро доповзе вона до рідного краю?... Скажіть, скажіть, се, любі мої земляки!...

Так зближив ся й другий, чи третій „чужинецький“ святий вечір. Мене тягло побачити торжественне богослуженє в однім з орієнтальних монастирів, які знаходять ся у Відні. Вхджу. Чую незрозумілу мову й бачу обряд, сягающий чи не перших віків християнства. Храм повен людий. Я пішов до ключаря, щоби мене впустив на хори святині. Призабувши, що я на чужині, заговорив я до нього мимовільно по свому. Він стрепенув ся, а відтак поспитав: „Ви може з рідного краю, може зі Львова?“ „Так!“ — відповів я, та глянув на його лице в хіднику, що він на хори, які він освічував „офірками“. Згорблений, довга борода, ціла сива, а очи чорні, обрамовані ще гарними, густими, звисаючими бровами. Лице в нього якесь миле, наче мені якесь знакове. І десь я його бачив і годі собі пригадати... „Звідки ви, дідусю? — поспитав я його — В кождім разі ви наш земляк та тїшу ся вами — докинув я. — Не питайте про се! — відповів він. — Скажу лише, що давно, дуже давно, саме 35 літ тому виїхав я, покинувши урядничу службу, зі Львова. Поїхав до Царгороду. Пароходом „Херсонес“ приплив я до Святої гори, відтак удав ся я до Землі Святої, доглядав входових воріт при Божім гробі, а вкінци подав ся до Вірменії, бо до Єрусалима приїздив один з польської катедри чи не покутувати.... Я терпів. З вибухом війни втекли монахи та взяли мене з собою аж сюди, до Відня. Звідси рад би я доволічи ся до рідного краю та зложити там свої кости. Але може ще не пора для мене. Не знаєте — перервав він дальшу свою

річ — чи живе там пані Сид...? Вона була Львовянка і не нашого, а римського обряду. Вона любила канарка, а я підіймаючи один нещасливий лист, нехотячи трунув клітку і вбив невинну пташку“.

Як нечайний стріл, як розвязка претяжкої акції в драмі, так поділили на мене сі слова. Я зробив крок поза себе. Він зумів ся. Відтак поспитав: „Може хлопець, що тоді дивив ся?“ Я не дав ніякої відповіді. Пращаючи ся однак при дверях хору, подав я йому ось яку вістку: Паню С. знав я. Вона померла по вибуху війни саме тоді, як ми виїздили сюди в чужину... Живою бачив я її на похороні одного....., котрий вмер при польській катедрі.

Сі слова зробили на брата Антона, ключаря, невимовно сильне вражіє. Чи вони були облекшенем його душі, чи навпаки, сього не міг би я Вам, любі читачі, сказати. Він лише повтаряв: Пора, вже пора!

З хорів дивив ся я ще довго і пильно на нього. Злізши зі сходів, він наче втомив ся. Непевним кроком йшов він в напрямі, де стояв великий, хоч низький свічник з офірками.

Він запалив дві свіжі офірки-свічечки і приліпляв їх до свічника. На одну з них сплила з його ока чиста слеза, що діамантом замигтіла в ряснім блиску різдвяних свічок. Свічечка-офірка згасла. Він взяв її, як які святощі, в свої руки і знова засвітив. Вона горіла тепер ясным, полум'ям... так як і її подруга: слеза, що знов покотила ся з ока третьої офірки... ключаря...

Цайорі Ромні.

Присвячую сестричкам: добродійці Стефії Бутринській і Людмилі Худковій.

До панства парохів, знаних з чоловіколюбивого серця і помочи, яку давали бідним, зайшли одного гарного, весняного дня дві старші Циганки. Вони вели за руки около шестилітню дівчинку і просили о милостиню, одежу, їду. Коли добродійка вийшла до комори по одіж для дівчати, тоді обі Циганки вдарили дівчину кулаками, а сказавши до неї з погрозою: „Дяка торма, бо ме сон холямен“¹⁾, вибігли з кімнати і горбком попри великий камінь спустилися в долину до чорного ліса, який милями тягнув ся в напрямі давнього, передвовного, російського кордону.

Коли добродійка вернула ся, застала вона тоді лише дівчину, по яку Циганки не приходили. Счудована поспитала вона заплакане дівча: „Де циганки, котрі тебе привели і як тебе кликали?“ — „Цайорі Ромні називали вони мене, а побивши мене, кликнули до мене: „Дяка торма, бо ме сон холямен“ та казали, що ви пані дасте мені „мандро“.²⁾ — „Як будеш чемна і добра — відповіла пані добродійка, — то дам тобі хліба і куплю нову спідничку і фартушчок“.

— Роклю і лекету?³⁾ — поспитала дівчина, а очи її зазоріли ся і заблисли радістю. Вона так дуже хотіла мати таку спідничку і фартушчок, які мали сільські дівчата на собі, ті, що їх вона стрінула при дорозі.

— Все дістанеш — відповіла добродійка — але як будеш чемна і добра. Я хотіла би — від-

1) Іди проч від мене, бо я є на тебе зла, 2) хліб,

3) спідничку і фартушок.

повіло дівча, щоби сюди прійшов хлопець Ондіч¹⁾, син Савкоса Бльондіча. Він більший від мене, а як тільки дістав де бокелі²⁾, чорел³⁾, то все мені давав і говорив, що маю кало бірмі⁴⁾, що я буду його тернь⁵⁾, що він буде керес біяв⁶⁾, що на моїм біяв будуть ге'едешіш⁷⁾ грати ге'едулами.⁸⁾ Ой, один Ондіч повтаряла вона — мене любить, а тих мамос, що мене тут оставили, марев ту мродел! — Що ти кажеш? — поспитала її добродійка. Ну, — відрекла Цайорі Ромні — щоби їх Бог скарав!

— Так не годить ся казати — повчила її пані добродійка і пішла відтак по їду для Циганочки, яка їй дуже подобала ся. Була се дівчина з прегарним личком, чорними бровами і гарно причесаними косами. На темній шиї висів шнурок, як і її зуби біленьких, малих, нанизаних на ниточку мушель, а другий шнурок складав ся з різноманітних, скляних кораликів. Недиво, подумала собі добродійка, що хлопець Ондіч полюбив сю гарну Циганочку.

Цайорі Ромні, яку охрестили на імя Оленка, росла в домі парохів-добродіїв. Була вона жвава і моторна дівчина, а коли піросла, то стала правою рукою добродійки в усім домашнім г'аздівстві. Кільки разів гостював я в сім чеснім домі, тільки разів бачив я її як вона з подиву гідною зручністю обслуговувала гостей, а добродійка не могла нахвалити ся, що то за добра дівчина, які навчила ся варити страви, печи тісточки, як доглядає кухні, худоби, курників, спіжарні... Всі в місточку любили її, бо до кожного заговорила вона любязно, а вдарить бувало дзвін до канґері (так називала вони церкву), тоді вона вже дома все поварила, попекла та прибрана помняками і астрами вже й спішить на богослуженя! Вона вжила ся в свою долю і здавало ся, що була щасливою Цайорі Ромнією, бо так її усі і старші і діти любили кликати.

Але на нашу Циганочку приходили і якісь чорні години. Звичайно два рази в році, десь на

¹⁾ Антін, ²⁾ булка, ³⁾ вкрав, ⁴⁾ чорні брови, ⁵⁾ молодя, ⁶⁾ женити ся, ⁷⁾ музики, ⁸⁾ на скришках.

провесні та в осені, кидала вона ненадійно, нікому не кажучи, свою роботу, бігла крадьком за містечко в напрямі чорного ліса і блукала там годинами ба, пізнійше то й цілими днями так, що там і почувала. Люде, котрі се завважали та ходили її шукати, називали се „циганським інстинктом“. Чому і хто се перший таке говорив про Цайорі Ромні, сього не міг я довідати ся. Коли ті дні „циганського інстинкту“ минали, тоді вертала вона до Пані добродійки, цілувала її в руки і ноги, перепрашала, а на своє оправданє говорила, що не знає, що з нею тоді діє ся. Якась туга бере ся мене, шеро¹⁾ болить, світ мені не милий, не тішать мене ні мірікле²⁾, ні кияв³⁾! ні паба-дін⁴⁾, які вона над усї ласощі любила. Мені все здає ся — говорила вона — що там десь ходить та як і вона блукає ся — нудить цабро⁵⁾ Ондіч та що кличе її: Цайорі, кера біяв⁶⁾! Нема його, то я дивлю ся з під ліса на цьому і церхен⁷⁾. Добродійка призадумувала ся над сим незвичайним явищем душі дівчини, що з Циганами природою росла, не сварила своєї Цайорі, лише говорила їй: Не жури ся Ромні! В містечку є багато цабро. Федір прислав вже сватів.... Будеш ґаздинею. Йому і сама собі будеш обід варити. Він ботач, добрий і не такий як той Ондіч, що мабуть і про тебе забудь, блукає з иншою Циганкою десь на безкрайому світу та з нею не буде ні як ти кажеш, ґадзьо ні керен⁸⁾. — Манчай чорділос⁹⁾! сказала тоді Цайорі Ромні. То Федір мене хоче взяти за жінку? А не буде він мене темерел, але катая¹⁰⁾? Ме засівава ґат¹¹⁾ а він дасть мені такий гарний анґрусці¹²⁾, а потім буде совел¹³⁾. О, як то погано як цайорі а чіла на не Ром¹⁴⁾!... Лучше для неї мохто¹⁵⁾. Але чи Фечус (так називала вона Федора) є такий добрий як Ондіч? — поспитала Цайорі Ромні. — Сього вже не знаю — відповіла добродійка і вийшла за своїми орудкамн. Тоді і Цайорі вертала до своєї роботи та була,

¹⁾ Голова, ²⁾ коралі, ³⁾ сливки, ⁴⁾ яблука, ⁵⁾ хлопець

⁶⁾ робім весілля ⁷⁾ місяць і звізди, ⁸⁾ господар ні робітник

⁹⁾ Проклін: Щоби його кинуло! ¹⁰⁾ бити й не любити, ¹¹⁾ Я буду йому шити сорочку, ¹²⁾ перстень, ¹³⁾ вінчанє, ¹⁴⁾ як дівчина зістане без муцини — мужа, ¹⁵⁾ домовина.

дальше слухняною, роботящою і на причуд доброю дівчиною.

Але Федір заглядав їй частійше в очі і душу. Він знайде, бувало, все якусь орудку до кухні пань-матки, стріне ся з Цайорою на вулиці і перед церквою, щоби лише на неї глянути та завести бодай коротку з нею розмовоньку. А наша Цайорі не була для сього „Фечуса“ обоятною. Здавало ся навіть, що його полюбила, бо скажіть, мої гарні читачки, чи була би вона в противному разі вийшла за між за нього?

Так, вона й за нього віддала ся... А яке було їх весілля?! На ціле місточко, цілий повіт, на цілу країну, ніде не справляли такого гарного весілля, яке відбуло ся в домі панства парохів-добродіїв. Се віддавали вони Цайорі Ромні за Федора! Гостий було тільки, кілька могли змістити ся в кімнатах і в великій бесідці; ще й стоячим за огорожою подавали страви й напитек солодкий, домашний мід, що його варив пан-отець, той патріярх села й околиці. Бодай вам, відлюдки, еґоїсти, старі соколики, що числите і громадите гріш, який другі рівночасно від вас крадуть — і не сніло ся таке щастє, така радість, така велична хвиля в житю, коли свої і чужі зійдуть ся при святочнім, весільнім настрою, потїшать ся, забавлять ся і поблагословлять новобранців з душі і серця. А молодець? Чи дивили ся, ви, коли на ті прегарні танці, що різною краскою одежі, ящуром, блакитом, дугою, чудним намистом, при звуках любої української пісні-музики мінять ся просторій, весільній кімнаті?

Чи багато має чоловік таких щасних хвиль у своїому життю, а як ні, то чому уникає радощів, якими сам Бог чоловіка благословляє? Чому, чому, живе він иншим щастєм?

Але се щастє треба собі самому плекати! Хто опускає свій зільник, того грядка буряном заросте... Хто не отрую, той не зазнає здоровля...

Наша Цайорі стала жінкою Федора. Були щасливі. Вона прибрала хату так, як се бачила в домі своїх добродіїв. Навіть поміст запустила краскою. Всі дивували ся, а старі родичі Федора

не могли й нахвалити ся Цайорою, бо так її усї й дальше кликали.

* * *

Надійшла осїнь. Федір приїхав одного дня з поля з повним возом бараболъ. Побіг до кімнати, до своєї Цайорі. Шукав за нею, та не знайшов.... Був і в панства парохів, куди вона дуже частенько заходила. Сеж її найбільші добродії! І там її не було... Минули вечір і ніч, день і два дні, тиждень і неділі... Цайорі не було. Нещасний Федір обійшов за нею села, ліси, був у повітовім місті і за кордоном. Нема та й нема!

Федір поблід, змарнів, постарів ся. Надійшла і пилипівка та вже й о дві неділі зближили ся до Різдва.

Одної темної ночі завилла буря. Дощ замерзав снігом-градом і бив у вікна. Вязаня на дахах тріщали від вітру, а двері незачиненої возівні скрипіли і наче болем стогнали.

Добродійка не спала. Вона вибила ся зі сну. Природа наповнила її якимсь ляком. Такої бурливої, зимної ночі навіть собака тисне ся в сїни, в будинок. Втім здавало ся добродійці, що під дверми почала ся якась бійка між двома людьми. Ні, се так буря — успокоювала ся вона. Та ні! — скричала вона по хвилі. Хтось кличе о поміч, ратунок. Чути якийсь знакомий голос, протяжний зойк як того, що в шпитали стогне підчас тяжкої операції, коли ніж лікаря розплатовує живе тіло.

Се голос Цайорі! — скричала добродійка і побігла до кухні. Збудила службу. Засвітили ліхтарні... Коли відчиняли великі входові двері, побачили кремезного Цигана, котрий її, Цайорі Ромні, пхнув острим ножем в груди, а сам зник у темній ночі. Кров бризнула по лавках і підлозі г'анку, а вона, ся нещасна жертва, падаючи на поміст, крикнула смертельно ранена: „Мамо, се Ондіч!“ Кров забулькотала і вилила ся потоком з лівої груди.

Коли на хвильку опам'ятала ся, тоді почала працювати ся. — Я не винна — говорила вона. Мене щось знова тягло за місто до чорного ліса,

в безвісти. Я пішла далі й далі! Стрінула табор, а між ними Ондіча. Ми спізнали себе. Коли я йому сказала, що я замужна, тоді зависник раненою вовчицею, котрій діти забрали, роздражненою, їдовитою гадюкою кинув ся на мене. Я втікала. Тут дігнав мене і встромив мені ніж під серце. Пращайте і скажіть мому дорогому Фечусеви, що я, вірна йому, вмираю. Ой, ой, ох, хто дав мені в серце ту нудьгу, той нестрім покидати від часу до часу... і вовком волочити ся?!.. Він, Фечус, такий дуже добрий як і ви, пані добродійко!

Коли нещасна кінчила ті слова, а з ними й жите, тоді впало ще з темностей ночі зза паркану в Цайору Ромну величезне поліно, останній поцілуй Ондіча. — Ондіч, Ондіч, кало бірмі, тернь, керес біяв! Іди від мене, дяка торма, дяка торма! Ме не сон холямен. Я не зла на тебе! Фечус, Фечус! Я не винна!... Зітхнула, — а коли перелякана, смертельно бліда добродійка зі слугами хотіли внести її до кімнати, тоді Цайорі Ромні перенесла ся в инший, щасливіший світ... там, де вона нераз вдивляла ся з під ліса в „цьому і церхен“...

Керат.

В возі третьої кляси поспішного поїзду вели молоді люди з мішаного товариства, пані і панове, оживлену розмову. Може кого з поважаних читачок і читачів здивує се, що молоді люди взагалі почали розмову, бо загально кажуть знайоми нашого товариства, що лише чужинці, люди доброго тону і манер, люблять товариськість, а розмову починають в кождім товаристві і ресторані, на прогульці, в возі залізниці і трамваю. Я гадаю, що й наша молодіж є добре вихована і мила в товариськім житю. Тому починає ся і щира, отверта, сердечна розмова.

Наше товариство було однак і тому виїмкове, бо всі його члени вертали з якоїсь забави на селі; розмова вела ся в замкненім переділї воза (де хоч-не хоч зачинає ся звичайно якась виміна питань і відповідей, от пр. від сього, яка найблизша стація), а ще в додатку була тоді субота, бо в інші дні через „мойжешове визнане“ розмова була би не йшла так складно та й сидівший в кутику незнаний пасажирик не чув би її а через те і наша збірка з „Бібліотеки для молодіжи і родин, виховуючих молодіж“, була би коротшою. — Але знаєте, панство — заговорив один старший мущина, — що наш гостинний господар дому є дуже добрим газдою. Порядок у нього взірцевий: худібка красно плекана, обори повні, а коло стодоли є новий керат.

— Все як — все, озвав ся другий голос — але керат і коні від керата я вельми ненавиджу...

— То ви може противні розвоєви поступової господарки? — замітив перший.

— Ні, не те причина моєї антипатії до керата. Я всякий розумний поступ у розумних людей люблю, але тої пригоди, яка мене стрінула з кіньми поступового господарства, не забуду ніколи...

— А то яка пригода? озвали ся вокруг глоси — Може нам розкажете сю пригоду?

— Певно, що розкажуть! — додала одна пані, особливо коли ми всі просимо.

— Не знаю лише, чи зроблю сим приємність, але коли і пані просять, то се вже для мене милій приказ. Річ була така:

Перед кількома роками, коли то я здав перший іспит, а вже й захотів женити ся, бував я у одних панства, у дуже чесноі родини, де перебувала і їх тітка. Як всі тети, так і ся бажала бути свахою і мене оженити. Їй сказали, що я вже майже на становиску, себ-то маю чин, та що в засаді не був я противний такому крокови як женитьба, котра все приносить лише щастє, здоровий жолудок, майно, богацтво і другі „делікатеси.“ Тому одного разу, а було се причаю, поставила вона мені несподівано ось яке питанє:

— Чи не хотіли би ви одружити ся з дуже а дуже красною панночкою, з дуже а дуже доброго дому і з дуже а дуже... Таких „дуже а дуже“ враз з прикметниками, а передовсім числівниками було з добрий тузін.

— Чому би ні? — відповів я — як би все, а особливо те послідне з числівниками було без дробів та не реверсами платне, але на руку і перед вінчанєм, а не дівідендою по шлюбі, то...

— А! що то, то вже ні! — сказала з особливим натиском наша тета. Вона зараз і „случайно пригадала собі, що така панночка з „дуже а дуже“ є в недалеко віддаленій місцевости, та що вона власне рідна кузинка тіточної її сестри, чи якась там ще близша своячка.

Конець — кінців ухвалено по короткій дискусії одноголосно: їхати!

— Але як мені, незнайомому так самому заїздити в чужий дім? — замітив я. — От може

би пані, близка своячка, були ласкаві мене лично представити у тих панства.

Тітка згодила ся „дуже а дуже“ радо і навіть була ласкава назначити день і пору їзди.

— А чим поїдемо? спитав я.

— Чим? Кіньми! Кіньми Леська, що то кожного тижня приїздить сюди. Коні замовлю у нього на позавтра й поїдемо.

Пізнім вечером вернув я до себе задуманий і з постановою, що вже час мені в подібну дорогу пускати ся. Які гадки і пляни на будуче снували ся мені по умі і з якою нетерпеливістю очікував я означеного дня і години, се може описати сливе той, що подібно, як я постановив перний раз в такій ціли надягнути „шлюсрок“ і пустити ся в „конкури“.

Ах, вкінці надійшов той день!... Я позбиравши все потрібне до їзди — кілька гюльденів старої австрійської валюти до мошонки, запасний ковнірець під підшевку стяжку в капелюсі і т. н. піійшов до знакомих панства.

Приходжу — коні Леська, рослі хоч худі, в угорський візок запряжені, чекають перед домом. І в гостинній очікує мене тітка, уже прибрана і як тітки звичайно, прикрашена таким бішлом, про яке згадує наш літописець чи автор якогось там „моленія“ на тім місци, де грозить муццинам страшною трясцею, коли залюблять ся в такій „красі.“

По перекусці на дорогу і по желанях успіху зі сторони домашних гостинних панства, сіли ми з тіткою у візок. Розуміє ся само собою, що я висказував тіточці мою вдячність за таку жертву-труд, подав руку при всіданю, звернув увагу на незапятий гузик, бо їдучи робить ся вітер і можна простудити ся і т. н. Дорогою розвели ми розмову о всім, а головно о чудній сій околиці (читачі догадують ся, що я був поетично настроєний) і о домі, до котрого ми їхали.

— А ви, Леську, — звернув ся я відтак до візника — часто їздите сюди?

— Чому ні? Що тижня їздять зі мною жиди і люди. Трапляє ся і пан. Ну, як добре запла-
тить — відповів він.

— А ті коні вашого хову, чи ви їх купили?

— Купив, прошу пана, у посесора, як вибирав ся.

— Але дорога тут не дуже добра?

— Та ні! Ще й по-над став мусимо їхати...

Старий Лесько затяв коні, а ми з тіткою перейшли знов на передну тему розмови, т. є. на особи того панства, де ми мали заїхати.

Не оглянувшись ми, як опинили ся вже над ставом. По хвили віздимо на міст, що лучив став з одного боку і млин з другого. Коні, здавалось мені, пристанули на хвилю, але я й не запримітив сього добре, бо млин загудів голосно, а рівночасно і батіг Леська з подвійною силою вдарив коні.

Але хто опише — чи ти авторе, „Мертвих душ?“ — сцену, яка тепер відограла ся! Як *deus ex machina* в старогрецьких трагедіях, так неждано для нас — коні, Лесько, візок, тітка і я починаємо крутити ся на мості млинком, майже на однім місці. Тітка смертельно перестрашена, в крик! а мені самому волосє стало дубом. Один Лесько, якось дивно притомного духа, вспів зіскочити з брички і зачав закидати бричку, як-би помагаючи коням, щоби ще скорше крутили ся на мості...

На крик моєї свахи о ратунок вибіг мельник з млина, вибігла, як у пісні, все боса мельничка, знайшло ся ще кількоро людей, а до того всього прибігло від сусідів і кілька собак, що почали гавкати, а двоє чи троє з них, то й вити. Коли я глянув на тих собак, які сівши на задні ноги і скрививши голову о 45 степенів (наче той, що терпить на біль зубів) вили ріжними голосами, тоді здавало ся, що се одинокі ества, які щиро і дійсно співчували в нашому нещастю, бо всі інші почавши від мельників, а скінчивши на Леськови здає ся, що сердечно сміяли ся очевидно з мене і моєї свахи.

Крик наш на мості, сполучений з перестрахом, аби в котру-небудь сторону не впасти в воду, сміх мельників, лайанє і вите собак і дальше крученє наше млинком усе в один бік — все те зливалось ся в чудну дисгармонію, якої годі описа-

ти вам невірною рукою і в часі, коли нема паперу навіть на гуморески.

Коли ми вже кілька разів як-би в „карузелю“ обкрутили ся на мості (щастє, що він був виїмково без дїр!) як які „кумедянти“ в очах стількн людей прискочило кількох з млина, стримали коні, перевели через міст, відогнали „босих і британів“, Лесько зажурений віднайшов свою шапку, котру був підчас сеї чудасії згубив, а капелюх моєї свахи зловив мельник вже на колесі, стріпав з води і закрасивши троха на біло, де була чорна, аксамітна стяжка, віддав моїй свасі — тітці. Я обтер тоді густий піт з чола.

— А то що за вовчі коні! — кажу до Леська, — збожеволіли, чи що?

— Та то я їх купив від посесора, від керата... Звичайно привикли, віхали на міст, млин загудів, вони гадали, що то керат гуде, та й зачали крутити ся...

Аж тепер я зрозумів причину нашої пригодн на мості.

— Як я їздив з тамтими панами, — додав Лесько, то також мав я таке саме лихо і на тім самім мості. Коби хоч ще онті там не сміяли ся! — і вказав батогом на людей при млині...

Товариство в возі вислухало вдоволено оповіданя о сій веселій пригоді і дякувало оповідачеви, а і сидівший в кутику незнакомий подорожний всміхнув ся.

— А щож — запитала ся одна з пань — ви заїхали до тих панства по тій пригоді?

Заїхав... Там вже знали Леськових коний, тож тіточної тітки кузинка запитала сейчас в просторій, гостинній кімнаті, куди нас впроваджено:

— А не крутили ся вам коні на мості, так як одному панови, що також ними до нас їхав?

— Крутили ся! відповів я, бо вони вже о тім були від Леська довідали ся, а незадовго погадав я собі, що воліли були таки завернути від моста, або й ще лучше вивернути і скупати мене і мою сваху в зимній воді при млині, ніж мали везти там, де гарбузи родили...

— А вийшла та панночка за-муж?

— Вийшла, бо млин згорів, Лесько продав „кератові“, а з часом і з віком стали в сих сторонах гарбузи менше плекати й доїзд для женихів став облекшений і вони стали пожадані...

Втім поїзд опинився на перестанку. Гості, які їхали, заворушилися. Дехто висідав, бо був у цілі своєї їзди. Незнакомий пасажир також встав, вклонився чемно в сторону пань і панів, які остали в возі, бо мали намір дальше їхати, та виходячи погадав собі: Не один Лесько мав „кератові коні!“ Має їх у нас більше людей: І мої товариші — політики і деякі вчені і студенти і панночки, що мають віддавати ся і ті, котрим подобався „Бібліотека для родин і молодіжи і тим, котрим не подобається... хоч перекази поштові можна всюди дістати... А мимо цього усі вони чомусь крутяться, як ті Леськові коні від керата, на однім і тим самим мості...

Каламар.

День святого Вечера був для мене й тому пам'ятний на ціле життя, бо я постановив того дня освідчитися своїй улюбленій Беатриче, панні Галюсії.

Панна Галя була донькою директора, не тямлю уже якого банку у Львові і мешкала на першому поверсі мурованки, при одній з першорядних улиць города. Не одні я золі сходяв і не один раз перемок та намерзся ходячи пошід її домом та споглядаючи в гору, де як звичайно мешкають ідеали доки... доки остаточно не сказав мені її батько — Просимо на Святий Вечер і буде нам дуже мило, вас у себе гостити!

— Бідний академіку! — подумав я собі. — Тепер їдзь, пий і веселися за всі голодні семестри твоїх студій, бо всміхаєся тобі щастя, з якого мусиш користати бо і панна Галюся чи Галіна, як її часто кликали, робить до тебе гарні очка. Се знак, що можеш приходити в день святого Вечера і... освідчитися о її ручку.

Як подумав, так і вчинив. Коло 3-ої год. був я уже вичесаний та вбрався в „плюсрок“, до котрого міг я сказати „мій єдиний“ і свідку академічного життя та вірний товаришу щастя і не долі! Незабаром був я вже на улиці Кароля Людовика, де купували святочні дарунки.

Треба і мені щось для панни Галіни купити, а зеднаю її собі на віки. Довго вибирав я їх, а вкінці й вибрав... великий, металевий, бароковий каламар, бо пригадав собі, що панна Галіна мала одного разу пальчики замурані чорнилом від звичайного каламаря. Пальчики я тоті очевидно дуже жалував і...

На моє прошенє завинув купець мій дарунок в кілька рожевих паперів, відтак наперфумував, всміхнув ся і передав мені. Я радів з практичного добору, взяв пакет під паху і незабаром був вже в домі панства директорів банку де в кухні, скидаючи кальози запримітив я якогось жовніра, котрий й не оглянув ся, лише пильно глядів на кухню де його наречена, служача Марцеля, подавала йому варене а може й печене, в кождім разі смачніше від того, що єї пани їли.

В гостинній прийняли мене усі з удушевленням. Родичі і „ццоці“ сподівали ся мабуть, що я від того дня ввійду в склад родини п. директора, тому не щадили мені компліментів. Я вважав, що мій триумф близький.

По звичайних церемоніях того вечера, внесено страви до кімнати. Моя беатріче, панна Галіна, як усі догадливі сотворіня „*generis feminini*“ зрозуміла, що я в клопоті, бо держав в руці мій клунок з „бароковим“, тому сказавши: „Пійду наляти скляночку пива для п. капраля нашої Марцелі“, побігла до кухні наче яке янголятко і майже не дотикаючи своїми ніжками підлоги. Я тоді тиць мій святочний даруночок під деревце, яке стояло в куті сальону та чудово відбивало ся в великих зеркалах. Незабаром вернула вона, мій ідеал, мій скарб, моя беатріче, моя будуча наречена й жінка та на знак даний єї тіткою підійшла під деревце, взяла мій клунок з написею: „Небесній, дорогій панні Галіні“ і почала нетерпеливо та так скоро і зручно розвивати його, що здала ся мені чомусь вивірочкою, що чудесно-терebить горішок доти... доки серед рожевих паперців, не дібрала ся до ядра!

Єще хвилька і—великий, побронзований, бароковий каламар оказав ся панні Галіні і усім гостям в своїй повній, красі.

Чому я саме такий дарунок вибрав, не міг я собі довгий час пояснити. Здаєсь однак, що зробив я се під впливом книжки о бароку, яку я тоді прочитав а може мого професора, котрий в VI. гімн. класі викладав нам про бароковий стиль, який мені й тому вбив ся добре в пам'ять.

бо слідуєчій години по викладі дістав я саме за барок таку двійку, що її на конференцію подали, тай мій татуньо за се довго зі мною „розраховували ся“.

Коли панна Галїна побачила вкінци мій барок, зчервонїла відразу як той бурак, що ним торгує „Сільський господарь“. — Щось не добре! — подумав я. На нещастє не втерпіла тета та сказала: „Та деж панні нареченій в дарунку такий ординарний „каламарж“?!“

Мені причуло ся слово „марш“. По тих словах „цьоці“ почала панна Галїна шльохати а незабаром потім як не попаде в такий стан, що його спазмами звать, а опісля зомлївши, на поміст зглядно великий, стрижений, смиренський диван.....

„По лікаря!“ — почали всі кликати. Хтось з гостей закликав: Нетактовний!

Мені закрутила ся голова і я бувби може також зомлїв, та на щастє, беручи склянку води, вдарив ся сильно о висячу, велику лампу. Се отверезило мене і я зрозумїв, що „атмосфера“ для мене вельми нездорова, ба що більше, критична її безвиглядна. Тому зробив я те, що в такій ситуації належало вчинити; я шукав спасеня в утечі.

В кухні стріла мене нова несподіванка... Пан капраль глянувши на мене, почав ненадїйно передомною втікати. За капралем почала бігти бідна Марцеля, яка на сходах так само як і панна Галїна впала на землю. Зомлїла... Він дальше втікав. По три сходи скакав я в низ, доки вкінци не дїгнав його.

— Дай спокій товаришу! — закликав він. Як бідний академик познайомив ся я „пницілів ради“ з Марцелею, а тепер як однорочняк пригадав собі та її зайшов на свята. Тебе стрїнувши засоромив ся. Ти инакше... Чув я, що маєш сватати директорівну...

Я прийшов до себе, розцілував ся з щирим другом моєї молодости. Оповїв йому про мою фатальну пригоду з каламарем, тим „бароковим“, що знївечив мені моє щастє.

— То бачиш, товаришу — пояснював він мені, що інше наука з книжки, що інше практика життя... *Ex libro doctus, in vita stultus*, каже приповідка. — Правда, правда — озвав ся я, — тому тобі і пницілі... практичніші...

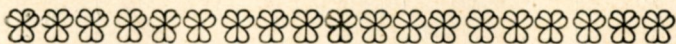
Балакаючи так, згадуючи минуле й теперішнє, опинили ми ся вкінці перед будинком, де наш український театр виставляв того вечера драму „Нещасне кохання“. Не довго думаючи, купили ми карти вступу. В театрі йшла вже друга дія. Герой драми терпів десять разів менше як я в директорськім домі. Він бодай не розбив собі голови о висячу лямпу та не втікав так відважно як я з паном „капралем“.

Мене заінтересувало в театрі що інше, а саме сусідство давно знайомої мені укр. родини, а предовсім обі донечки тих панства. По театрі провели ми мило час при спільній вечері.

Дальше не стану „повістувати“, бо і складачі спішать ся тай видавець „Бібліотеки“ рад би чим скорше виекспедіювати сей випуск для тисячів пренумераторів, яких на жаль... поки що... і так дальше... Я скажу лише коротко: Мій товариш, „пан капраль“ і я стали собі шваграми, бо він взяв за жінку одну донечку тих панства, яких ми стрінули в театрі того вечера, а я... другу, ту, котрій вже при вечері по театрі купив гарну китицю цвітів.

По наших святах коло Йордану, отримав я поштову пересилку. В рубриці „вартість“ стояло велике перечеркнене 0. Отворивши пакет, знайшов я в нїм кальози, які я забув у панства директорів. З одного кальоза „визирав“ мій великий, „бароковий“ каламар. Обіч нього був лист, який батько панни Галіни мені написав, а який починав ся від слова: „Нетактовний...“ Мої Поважані Читачі догадують ся, що той прикметник „нетактовний“ відносив ся не до мене, але належав до слова „каламар“...

От таку то подію оповів нам один із наших любих гостей-приятелів...

Муха.

— Добре виглядаєте, пане управителю! — почала говорити одна пані до нашого знайомого, якого стрінули ми в гостинниці при обіді, а якого ми від початку війни не бачили. — Війна не пошкодила здоровлю — докинула друга пані., — Живітний ваш фронт як „два ер пі“ — додав один військовий, що видно не забув ще геометричних, шкільних правил.

Пан управитель пятиклясівки подякував сміючи ся за сі компліменти та промовив: „Прошу панства, що я добре виглядаю, то походить з часів, як я був школярем. Я тоді так наситив ся „легумінами.“

— А се які легуміни? — поспитали пані.

Пан управитель став оповідати: „Як мені було 13 літ, завезли мене тато до Львова на Жовківську рогатку, дали 3 бохонці хліба, в хустку каші, вареної фасолі і децю гроша та й сказали: Йди в місто, бо я не маю часу, шукай собі школи і будь чоловіком! Коли я почав плакати, що не знаю міста, тоді тато дали мені кілька батогів по плечах, завернули коні і відіхали...

Я мусів сам собі раду давати. Бог допоміг. Я вписав ся до школи, знайшов мешкане за 3 зол. місячно, а опісля удав ся до монастиря і став „емпірником“.

„Емпірники“ був то тип бідних школярів, що підчас обіду в духовнім семінарі, в монастирі оо. Василян, або у якого небудь нашого патріота-священника чекали на страви, якими ділили ся вони зі школярями, аби лише „вчили ся на добрих, чесних людей і церкву любили“.

Я мав те щастє, що став емпірником у вченого василянина, професора, дай йому, Боже, цар-

ство небесне, — добряги, котрий поза своїм предметом науки і молитвословом практичним світом мало інтересував ся.

Він любив багато їсти, бо й був чоловік великого росту і мав як, кажете, велике „два ер пі“ себ то чимале черево. Він любив найліпше велику порцію рижу „зі ставком з боку“, се-б то ямкою в рижу на краю глибокого тареля, наповненою густою сметаною. Тої легуміни він мені, емпірикови, не давав. Я діставав зупу з локшинами, мясо з бараболями або бурачками. Се мені ви-старчало, але від того бідний школяр не потовстів би. Він і за те дякував Богу та молив ся за свого добродія, бо інакше мусів би вертати до дому по... татові батоги.

Школярі не носили тоді мундурків, лише вбирали ся в сурдуги. Як хто міг. Приїде бувало театр, то школяр бере стару камізолю або сподні, а коли тих річий Бог дасть, то і книжку під сурдуги, вийде на улицу, а „ганделеси“ вже й тягнуть до сїний тай дають гроші або готовий білет на „Нещасне коханє“, або „Сватанє на Гончарівці.“ Де нині, питаю вас, панство, сховає ученик таку гардеробу і свій інвентар під сей тісний мундурик так, щоби і професор і поліцай його не завважили?! Інші часи!...

Я носив і краватку, в котру встромив шпильку, на якій сиділа металева, а в части скляна муха. За сю муху дав я на „лавочках“ аж... 6 крайцарів.

О. архимандритови — професорови приносив я як його емпірик страви з монастирської кухні. Коли я одного разу подав йому той риж зі „ставком“, а мій добродій почав в нім свою ложку купати, тоді крикнув він ненадійно: „Arage te!... Бери, Петре, геть сю легуміну до кухні, або як хочеш, то сам зїдж риж, бо в ставку є... муха“. Я взяв таріль, з Божими дарами, до яких мені аж слинка котила ся, приглядаю ся добре: справді муха... але якась не наша. Одно крило у неї чорняве, друге жовте. Дивлю ся близше, аж се моя муха та з краватки, що то на лавках за 6 крайцарів... Я рукою по краватці... Еге, муха

відломала ся тай як я ніс легуміну, вона впала до ставка...

Я муху виняв сховав, а легуміну зів. Ей, тото смакував мені риж і той ставочок!...

На другий і третій день достойник знов не їв легуміни зі ставком. — Що таке? — казав він до мене. — Що дня є муха в ставку! В біблії читаємо, що Мойсей причислив до „скверних“ страв і ті, до котрих упав хрущ або насікома, як отся муха! Скажи кухареві, щоби давав чисті страви, не „скверні“. — Прошу вітця архимандрита — говорив я, — тепер літо. В кухні пан кухар не може обігнати ся від мух тай як я несу, то по дорозі падає муха в ставок. Се була щира правда.

Я муху все виймав, ховав старанно на другий раз та зїдав і легуміну і ставок. Пралат діставав часом другу, иншу легуміну, якої не любив, бо хоч рижу було досить як казав кухар, то сметани вже звичайно не ставало.

В ставку скупала ся підчас сметанкового сезону моя муха кількадесять разів. Я потовстів. Навіть професори в школі звернули на се свою увагу. — Дивіть! — казав один з них — Петрунь учить ся, має чисту совість тай потовстів на лиці як підповня. Може би ти пішов купати ся, щоби вода тебе стягнула. Ти товстий як на школяря! — кінчив він свої практичні уваги. — Віц, прощупана професора, — говорили мої товариші — що дня купає ся в ставку. Кажучи се, збиточники сміяли ся, аж лягали на лавки, бо знали про мою муху.

На св. Івана каже до мене мій добродій: — Петруню, я їду до купелів, бо спадаю дуже з тіла!“ Я почав скажити ся, що остану ся без емпірії. — Прошу всесвітлішого архимандрита, не їдте ще бодай до вакацій.

Золотий то був чоловік — дай йому, Боже, царство небесне!.. Для мене, бідного школяря, відложив він свій виїзд, аж доки не наспіли ферії і я вернув ся до дому, де мама мені і „вареного і печеного“ за добру клясу... Перед тим т. є. за час від св. Івана до 15 липня купала ся в ставку моя муха що днини! Я думаю, що архимандри-

тові се не пошкодило, бо хоч став мізернійший на тілі — то був, здоровійший і рухливійший за те.

О, мухо, добродійко бідного школяря і вченого професора і пралата! — Чи гідна ти нині сісти на краватці того школяря, якого тисне мундурик і чи впала би ти на ту геніяльну гадку купати ся „в ставку“? —

Так закінчив пан управитель один уступ зі своєї біографії. — Ми всі щиро сміяли ся... та згадували при тім доброго, заслуженого і вченого монаха-пралата, бо хто-ж би його не знав і добром не згадував...?

Кардинал і пастушок.

Не знаю, чи є щасливіший чоловік від нашого пастушка! Я їх багато бачив у моїй молодості та стрічав і пізніше...

Коли настане тепле верем'я, сонце підійметься, жайворонок защебече, а перепелиця забє в житі-пшениці, от тоді наш пастушок „пан над панами“. Раненько встане, кине в торбину разового хліба, кусень сала, часнику, ножик, застромить батіг за пояс, а до уст приложить веселу сопівку і так жене на перед себе череди. Тоді він щасливий!..

Він іще щасливіший тоді, коли зажене череду на добре пасовиско, розложить огонь, зварить або спече бульбу, смачнішу від усіх ласощів, які кухар лагодить для своїх панів, доти, доки вони не почнуть лічити ся в Карлових Варах... Він буває дуже щасливий, коли близько пасовиска є ріка та ліс, а їх, пастушків, буде разом двох-трьох; тоді й риби наловлять і виберуть із гнізда шпаків, які завтра уже полетіли би сі старими в стаді і зварять собі юшку. О, пастушки єдино щасливі!..

Пастушок живе природою, тому він щасливіший від міщухів, від ексцеленцій, від богачів і від їх дітей, що згорблені над книжкою виучують ся з таким трудом тисячі слів мертвої мови і назвиск людей, яким нині було би, якби вони ожили, ніяково на світі проживати.

Пастушок має однак одного ворога, а ним є вгадайте, хто?.. Ні, не вгадаєте, скажу, що ворогом його є, муха, яка горячої, літньої днини кидаєть ся в спілці з „говадом“ і тне немилосердно корову чи ялівку, а тоді череда розбігаєть ся то в ліс то через плоти в городи, де ростуть дерева і робить шкоди. О, тяжко тоді її „завернути“.

а горе тобі, пастушку, бо займуть корову на шкоді, поб'є ґазда, але поб'ють тебе й дома, що не доглянув корови !..

Такі пастушки були і в Підлютім, куди виїздив бл. п. кардинал Сильвестер, щоби по праці і клопотах відпочити на селі, яке він, дитина гірського лемківського села, так дуже любив і за яким так тужив.

Одного чудово гарного дня проходжував ся кардинал. Дерев пахли падею а сіножати цвітами-перфумою. Коли кардинал мав минати громадку дерев, стрінув він заплаканого пастушка без шапки в сорочці, яка під шиєю була звязана червоною застіжкою. Бідний хлопець голосив: Ох, бідна моя краса корова!.. Її кусали мухи і бомки. Вона скочила через пліт у город, в густу фасолю, щоби обігнати ся. Надійшов пан лісничий з побережником... Корову заняли, а я дістав ще й прочуханця. Ей, тато будуть мене дома сварити, ще й виб'ють, а сестра Мотрунька не дістане молока!.. Ой, ой, йой, що я буду бідний робити!?. Щоби корову пустив, а я, Бігме, буду так її доглядати, що невідступлю ся від неї.“

Добрий кардинал поспитав пастушка чи він ходить до церкви і до школи, а опісля дав йому образок святця та сказав: „Йди, йди до п. лісничого, даси йому карточку, яку о. капелян тобі напише, а пан, пустить тобі корову“. Присутній капелян, який товаришив кардиналові, почав писати карточку.

Хлопець счудував ся. Деж він міг сподівати ся, що се можливо, щоби п. лісничий без заплаки кари за шкоду випустив йому корову!

Він, той син природи, довго ще, стояв з карточкою в руках а вкінці поспитав кардинала:

— А єґомость не брешуть?

Кардинал і його товариш засміяли ся. Опісля кардинал поцілував нашого пастушка в голову, того пастушка, котрий в своїй щирій простоті висказав значіне і вагу свого щастя.

Жида.

Дмитро Загорбочний, як і усі молоді люди, мав добрі і лихі черти характера. Він учителював по дворах, набрав ся гарних товариських манер, був чоловіком дуже чемним, любив ся сам бавити та вмів і других забавити. Мав притім і вельми чутливе серце. Йому пр. жаль було, як селянин вдарить коня батогом, та недобре обходить ся з другими домашними звірятами.

Не диво тому, що він по однім викладі який мав поміщик з сусідства в „Раді Повітовій“, на тему поширення діяльності „Товариства охорони звірят“, не лише вписав ся в його члени, але ще вибрано його там секретарем товариства та прийнято навіть однодушно його внесенє, яке звучало: „Товариство охорони звірят взиває усі магістрати і сторожи безпеченьства, щоби підчас ярмарків наглядали над продавцями домашних звірят і птиць, щоби їх не мучили в'язанєм за ноги, звисанєм головою в діл і ин.“.

Пан Дмитро Загорбочний, знаний був і з того, що своїх учеників вчив добре а й від себе вимагав багато, чого найлучшим доказом була ся обставина, що за 11 півроків університетських студий здав перший, правничий іспит! Він студював все поволи, але за те основно!

Коли його ученик, син поміщика, по двократнім, також основнім іспиті здав четверту гімназійну клясу і став відтак публичним учеником в столичній гімназії, тоді і Загорбочний знайшов собі иншу лекцію в домі одного нашого сільського патріота, де було двоє гарних дорослих панночок і їх брат Юрко, якого п. Загорбочний вчив приватно.

Його усі любили. Він відплачував взаємністю і... любив старшу панночку Марійку, для котрої

усьо готов би був зробити, а навіть зречи ся своєї карієри „будучого меценаса“, як його часто панство П., у котрих був на лекції, називали. Він готов був з нею пійти в „світ за очі, на край світа“.

Одного разу, а було се з початком вересня, приніс почтар кореспонденцію з пошти. Марійка, перший переглядач усіх урядових і неурядових письм, аж скрикнула з радости кажучи: „Пане Загорбочний, запросини на вечерниці! О, я мушу бути на сих вечерницях і гарно бавити ся! Ви маєте багато товаришів, знайомих! Не правда, пане меценасе?“ Пан меценас притакнув, бо й сам хотів відвідати повітове місто і своїх товаришів, які вже були давно на становиськах.

По „фамілійній“ нараді, рішили родичі панни Марійки (яким було не вигідно „виймати“ ощадности з банку на закупленє вечіркового строю для донечки і другі видатки з нагоди вечерниць) просити пана Дмитра, щоби в найблизший понеділок, торговий день, поїхав з „Опанасом“ до міста і продав чорних індиків по 12—14 кор. за штуку.

„Меценас“ згодив ся на се дуже радо. Коли надійшов понеділок, тоді Загорбочний поснідавши закурив папіроску і вийшов на подвірє, де був уже готовий віз, на яким лежали повязані за ноги 12 індиків. Опанас поздоровив меценаса та сказав: „Пора їхати, жиди вже повязані! — Які жиди? — поснитав Загорбочний. — А осьь, чорні індикки то такі докучливі, а крикливі, що на гумні і в столі годі від них обігнати ся!“

Коли Загорбочний всїдав на віз, а Опанас мав зятати коні і сказати „віо“, тоді надбігла панна Марійка та передаючи ще одного „жида“ сказала: „Пане меценасе, спродайте й того індика, він налягає на ногу, а за гроші, які за нього отримаєте, купите цукорків і тісточок для моєї сестрички і вашого ученика Юрця“. Притім пожелала вона йому щасливої дороги, додаючи: „О, памятайте, продайте дорого індикки, бо чим більше буде гроша, тим красшою буде моя суконка“. — Чесно! — відповів пан Загорбочний. Будете мали таку суконку, якої й нїодна княгиня не мати-ме! Вони рушили в дорогу. — До чого було брати

ще того тринайцятого жида на торг! Він каліка! Навіть на каваліра... — повторяв Опанас.

За дві години приїхали вони на рогачку повітового міста, де як звичайно була ціла товпа Жидів, які ще перед містом викупували всякий товар за дешевші гроші.

— Кільки дати за ті худі індики? — почали Жиди до Опанаса і пана „меценаса“, Дмитра Загорбочного. Останній, який, мов орел орлят, так стеріг своє індиче стадо, щоби панна Марійка, якій він постановив підчас вечерниць освідчитися як найкраще виглядала, відповідав з горда: „Дасьте по 50 К.!?“ — За ті гроші кушимо теличку! — кликали озлоблені Жиди. Опанаса серозгнівало. Він, той вроджений антисиміт, закликав: „Де Жид купить жида!“ Кажучи се, почастував одного, більше влізливого купця, батогом по плечах і затяв коні. В тій хвилі прискочило кільканайцять Жидів до коний і хватнули за упряж, за вудила. Коні станули. Другі Жиди прискочили рівночасно до індиків і почали чим скорше розрізувати шнурки на їх ногах. Індики, увільнені, порозлітали ся по всім усядам.

— Ви, пане, — кликали Жиди до Загорбочного — не знаєте, що звірят, бідних індиків, не можна так мучити. До магістрату прийшло письмо від „Товариства“, щоби таких худих індиків, що й три ринських не варта, таких „сухитників“, везли в великих койцах, а не повязаних. Другі жидки розбігли ся підчас сего в бічних улицах за індіками...

Падоньку нещасливий! подумали собі Загорбочний і Опанас. Що ту діяти?

Коли Жиди вскорі позникали, а індиків не стало, тоді поїхав наш секретар від „Товариства охорони домашних звірят і птиць“ до магістрату, де була мійська поліція. Його відіслали до бурмістра, який вислухавши пана Загорбочного успокоїв його, кажучи, що розішле поліцаїв шукати за індіками, але Жидів карати не може, бо звірят і птиць, повязаних за ноги не вільно привозити до міста.

Сумно й невесело вертав пан меценас Загорбочний і Опанас його візник, до дому. Хотяй

Оба зійшли всі вулиці міста то й при помочи поліції не віднайшли вони ні одного індіка!

— Звичайно індіки, то Жиди — повтаряв Опанас — а деж Жид видасть Жида? Мені казали поліцаї — додав Опанас, — що бурмістр то також Жид і свояк тамтих, що на рогачці розрізували пута у наших індіків. Він індіки... дуже любить

Дуже сумно і невесело стало в домі панства П., коли панна Марійка довідала ся, про пригоду з „жидами“. Вона плакала. На вечерницях не була. Загорбочний не лише, що не просив о єї руку, але що більше, він вскорі рад-не-рад обняв иншу лекцію.

Коли відіздив від панства П., тоді наспіло під його адресою письмо від магістрату королівського міста Т. з повідомлінням, що поліція віднайшла у одного жидка індіка, кривого на одну ногу, якого належить можливо скоро відібрати. До письма був долучений рахунок на 50 К, за живлене і доглядане себ-то „аліментациї“ віднайденого індіка.

Пан Дмитро Загорбочний, обізнаний основно з усіми судовими параграфами, заплатив 50 К. В заміну за се дістав „кривого“. Рівночасно зголосив він своє виступлене з „Товариштва охорони звірят і домашніх птиць“, резигнуючи разом з достоїнства секретаря, сего милосердного товариства, котрим так щиро заняли ся Жиди...

Бюст Шевченка.

Я постановив з моїм добрим товаришем зви-
дїти славянську Чехію. З лекцій призбирали ми
значну суму, яка з нагоди матури збільшила ся
дарами від родичів і добрих свояків.

Ми вєкорі здійснили нашу мрію, відвідали
край Моравян, людей добрих, які і в тій війні
для нашого народу оказали правдиву словянську
гостинність; були в Велеградї, в давніх чеських
замках, як пр. в Карловім Тинї, та заїхали вкінці
до Золотої Праги, щоби чеську провінцію, край
з культурою і т. п. можна лїпше зі столицею зі-
ставити і дістати суцїльний образ нації.

В Празї зайшли ми до чеського театру, слав-
ного „Divadl-a“, де тоді під артистичним оглядом
усякі твори краще виставлювано нїж пр. у Відні.

Гра й декорація були дійсно чудові! Ми
не могли надивити ся на ту красу, яку створили
славні драматурґи, музики і артисти-малярі. Коли
підняла ся заслона в II дії, представило ся на-
шим очам щось, чого нам на чужинї й не
снило ся побачити: сцена дала нам вірний, пре-
чудовий краєвид українського села!.. Все запахло
небом України: і церковця і вітрак і ті білі хатки,
підмальовані в цвіти з огородами і той соняшник
і ті горшки на плотї, помішані зі звисаючими
гарбузами і збіже в копах і той чорнозем і да-
лека могила... Нам здавало ся, що се не сцена,
а дійсний краєвид лише відзерклений фатою
морґаною...

Сусїд, пан, що обїч нас сидїв, закликав-
під тим вражїнем: О, Боже, дай менї в небї ту
Україну!“ — Сердега розплакав ся.

— Ви, пане, з України? — поспитали ми
його — Так — відповїв він. — Як не плакати з ра-

дости — додав — коли гляньте на студню з тим журавлем, на ті сади, ту нашу любу, Україну якої я від 2 літ не бачив, бо перебував на студіях у Франції! Тепер, одідичивши нову посілість в Гайсинському повіті, їду, туди на час жнив, бо управитель пише мені, що врожай великий, а нема робітників, так що мусів і Китайців до пільних робіт наняти.

Ми познайомили ся ближше. В нїм знайшов я знов друга, добрягу і великого, ідейного патріота. Коли серед тої хуртовини, яку всесвітня війна нанесла на нашу Україну, серед большевицьких нападів, він ще живе, то незабаром зїдемо ся і притиснемо собі грудь до грудий, серце до серця, бо й Україна вольна і степ — море наші, а він сего так дуже бажав!... Він же любив Україну, а як щиро плакав, тужив він за нею, се бачили і чужинці тоді, в тім „дивадлі“. Вертаючи на Україну, поступив він до мене, до мого рідного села, де тішив ся краввидом Романця і лісом і горбами і пречудовою, чистенькою річенькою і безкраїми сїножатами, де журавель на сторожі стоїть і очеретом, в котрім дикі, водяні птахи стежки собі робили, пливучи за жиром або до своїх гнізд. Ми купали ся, ходили зі стрільбою та сіткою на риби в день, а вечером при місяці зі свічкою на раки, а опісля слухали пісень нічліжан і вдивляли ся до пізна в зорі, котрі то на себе моргали то перекидали ся брилянтовими китицями-ракетами по просторім небі, як дружки при вінчаню цвітами до милих собі осіб в нашім Божім храмі.

Коли він відїздив, то працював я його, мої родичі і рідня так щиро і з таким жалем, з яким прощала вдова своїх синів, що відїздили на страшний, воєнний танець. Я впросив його при відїзді прийняти від мене по стародавньому, народньому звичаю на спомин дар, погрудє Шевченка, яке мені виконав артист, наш близький свояк. Він згодив ся умовою, що я його назарік відвідаю в його хуторах. Слова треба додержати, тому я й прибув до нього. Він, чоловік бувалий спросив гостей-земляків, щоби мій побут у нього мені минув приємніше. В гостинній кімнаті,

украшеній і прибраній українськими декоративними оздобами з деревляною, митою стелею і лавками, різбленими сидженнями попід стіни вела ся оживлена дискусія. Бесіда зійшла на ідеальний, свободолюбний підклад поезії Шевченка, котрого погрудь, мій дарунок, стояло на почеснім місці на величкім мармуровім стовбурі, на котрім вирізбив артист і барвінок і соняшник що прикрашували кобзу, символ поезії Тараса.

Один із молодих людей впевнював, що свободолюбних змагань поета треба дошукувати ся в Москві, в кружку Новікова. Другий, який дав ся пізнати нашій громаді як письменник доказував, то Тарас набрав ся тих ідей від Поляків в часі повстаня 1831 р. Третій добачав ті змагання у впливах чеських творів на кобзаря. Були й такі „Малороси“, що вказували на свободолюбні змагання Мадярів та на Гете, котрих впливом наш поет переняв ся.

Господареві дому була та дискусія небажаною, тим більше, що між гостями був і один чужинець. Він бояв ся, що серед такої розмови розпаяють Шевченка між добрих сусідів, так що може з нього лишить ся ще українська шапка й то тільки „може“.

Як розумний господар, що й книжку читав і в світі бував, перепросив він своїх гостей, що перерве їх дискусію і почав ось як:

— Не прогнівайте ся, любі гості і земляки, що оповім вам про бюст поета який ту бачите, а який дарував мені присутний тут мій друг і гість з Закордонної, Австрійської України.

— Тому 3 місяці — почав він оповідати — ввійшов я до своєї кімнати. Пусто... Чогось тут недостає, так як на гарнім краєвиді, коли маляр не додасть живих осіб або звірят... По хвилі завважив я недостачу бюста. Питаю домашніх, усіх служачих... Всі кажуть, що не знають, де подів ся Тарас. Прошу їх признати ся, коли би случайно збили... Усі присягають ся, що нічого не знають. Що за чудасія? — думаю собі. Не довіряю... Йду шукати по всіх усюдах навіть там, де черепки викидають. Післав і гуменного в сусідство... Дарма... Пропав бюст Шевченка —

найгірше, що подумає мій приятель про мене, що мені його подарував? Думав я довго, заінтригований сим зникненєм погрудя, та снували ся мені різні здогади. Вкінці рад-не-рад мусїв погодити ся зі судьбою, і з часом, серед праці та журби в ґаздівстві, почав забувати про бюст.

Дві—три неділі опісля обходив я своє ґаздівство в пізну вже пору для контролі. В тім дивлю ся, прачкарня, котру призначив я на нічліг для своїх робітників-китайців, незвичайно ясно освітлена. Чи не пожар? — подумав я і кинув ся туди бігцем. Відчиняю двері... дивлю ся... Мої китайці лежать розтягнені на землі бючи якісь китайські поклони, а перед ними на підвисшеню горить кільканацять свічок, а між ними... стоїть батько Тарас у шапці та наче вусом крутить і підсміхуєть ся, до добродушних Китайців. Очам не вірю!.. Придивляю ся краше: Ба, та сеж мій бюст...

Розсердив ся я та почав кричати: „То ви поганці взяли мені Шевченка?! Що ви з ним виробляєте?!.. Китайці ні словечка на се, тільки дальше бють свої поклони... Колиж я почав на них гнівати ся, тоді підняв ся один старший з них, притім гикавий, та ломаною українською мовою перепросив мене кажучи: „Не гнівайте ся, паноньку! Я воскуючи підлогу в гостинній, зобачив, що той „Трас Шувченко“ є дуже подібний до нашого Будди. О, видко з лица, що він такий самий був мудрий як і Будда! — Ми не взяли зі собою свого Будди, тому вашому Трасови поклоняємо ся, йому світимо свічки і його славимо як найбільшого, що жив на світі. Не дамо його ні своїм, ні чужим зневажити! Як будемо по жнивах вертати, то й вам, добрий наш паноньку, віддамо й подякуємо...

Ми всі сердечно сміяли ся, коли наш господар кінчив свою річ про культ Шевченка між Китайцями. Між нами були й такі землячки, що й червоніли...

2004

355667

В 861

Запросини до предплати.

БІБЛІОТЕКА ОРІГІНАЛЬНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТВОРІВ.

—::—

Перший випуск сего видавництва містить оригінальну драму „МЛИН“, взяту з дійсності. Представляє вона благородну борбу образованої патріот. родини Мельників з чужинцем, власником дібр, о свій млин. Жива акція, зручна будова, величні яви, без нудних монологів, преріжні типи як: суддів, жінок, лемка, критиків, січовиків а передусім головних осіб; відємні характери пр. коміньяря, комічні і ин. роблят на читача сильне, корисно-обновляюче вражінє. Акція Млина (ї сїмвол) кінчаєсь заключенєм укр. мира. Ціна 3 К.

Просимо купувати для себе, свояків, знакомих та їм поручати і другий випуск видавництва: „Оповідання, новелі і гуморески“.

Дальше вийдуть: Історія укр. літератури, абор мистецтва, другі цікаві книжки, евент. і календар. Книжка, яку тепер так тяжко видати (брак паперу, цензура, недостача складачів), се найвірніший прїятель, се герой, що здобуває народну свідомість і ширить національні стремління!

Підтримуймо здорову, оригінальну літературу, заохочуймо авторів-письменників, сих будівничих України, до ідейної праці і розкуплюймо „громадою“ сі книжки! Поодинокю по 3 К. в пренумератї річно 12 К. або 12 укр. гривнів.

Гроші носилати переказом на адресу: **о. др. Застирець Йосиф**, проф. І. акад. гімназії Львів, мешкає вул. св. Зофії 20.

Можна ще дістати: **Підручник укр. літератури** від найдавні. часів до найнов. по 2 К.

Провідні гадки в справі кінечної реформи наших народніх і середних шкіл та учительських семинарів, і Спомини про бл. п. дра Івана Франка Відень 1917, по 1 К.

Петро Білянський, єпископ Львівський і пр. Тернопіль 1908. по 1 К.

БІБЛІОТЕКА ОРІГІНАЛЬНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТВОРІВ
для дорослої молодіжи і родин, виховуючих молодіж.
Видас: о. Др. ЗАСТИРЕЦЬ ЙОСИФ.

□□□□□□

ВИПУСК 2.

□□□□□□

ОПОВІДАНЯ

НОВЕЛІ і ГУМОРЕСКИ

написав

о. Др. ЗАСТИРЕЦЬ ЙОСИФ

ЛЬВІВ, 1918.

—::—

З ДРУКАРНІ СТАВРОПИГІЙСЬКОГО ІНСТИТУТА

—::—

Адреса видавництва: о. Др. Застирець Йосиф,
Львів, — ц. к. акад. гімназія.

—::—

Пренумератя за 4 випуски 12 К = 12 укр. гривнів.
Поодинокі випуски по 3 К. згл. по 3. гривні.

